

До 80-річчя від дня народження

Вячеслав Гаврилович Вировець

5 березня 2017 року виповнилося 80 років від дня народження Вячеслава Гавриловича Вировця — голови Сумського відділення Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова, доктора сільськогосподарських наук, професора, видатного вченого світового рівня у галузі селекції і насінництва конопель без психотропних властивостей.

Народився майбутній науковець 5 березня 1937 р. у селі Іскрисківщина Білопільського району Сумської області. У 1956 р. закінчив Іскрисківський сільськогосподарський технікум ім. Г. І. Петровського. Після строкової служби в армії успішно пройшов вступні випробування до Харківського сільськогосподарського інституту ім. В. В. Докучаєва. З 1959 по 1964 р. В. Г. Вировець — студент агрономічного факультету. Уже перші лекції В. Я. Юр'єва та М. М. Кулешова з селекції і насінництва польових культур, заняття в дослідницькому гуртку при кафедрі селекції і генетики під керівництвом М. А. Ільїнської-Центилович і Г. К. Тетерятченка, виробнича практика під керівництвом А. Ф. Шулиндіна остаточно спрямували молодого спеціаліста на творчу наукову діяльність.

З 1964 р., вже більше півстоліття, Вячеслав Гаврилович працює в Інституті луб'яних культур НААН, де пройшов тернистий шлях від молодшого наукового співробітника, аспіранта до вченого вищої кваліфікації — завідувача та головного наукового співробітника відділу селекції і насінництва конопель. У 1981–1987 рр. обіймав посаду заступника директора з наукової роботи. Працюючи під керівництвом талановитого вченого, директора інституту, професора Г. І. Сенченка, створює нові сорти дводомних, а згодом і однодомних, конопель з підвищеним вмістом волокна. У результаті наполегливої роботи колективу науковців вдалося підвищити вміст волокна у стеблах у 2,5–3 рази, порівняно з вихідними місцевими формами. Цьому сприяло, перш за все, використання добору за прямими ознаками.

У 1971 р. В. Г. Вировець у Всесоюзному інституті рослинництва ім. М. І. Вавилова (м. Санкт-Петербург) захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук «Изучение продуктивности различных репродукций семян конопли». З 1973 р. під його керівництвом і за безпосередньої участі започатковано новий унікальний у світовій практиці напрям селекції — на зниження вмісту канабіноїдних сполук, що володіють психотропними властивостями. Уперше селекцію було використано як засіб боротьби з розповсюдженням наркоманії. При цьому розробники проявили не лише кращі риси і здібності науковців, а й певну мужність, поставивши перед собою високо амбітні плани і завдання, які не мали аналогів у світі. На кону стояло збереження галузі коноплярства як такої.

У результаті з 1980 р. створено і районовано перші сорти однодомних конопель із зниженим вмістом тетрагідроканабінолу — ЮСО 14, ЮСО 16, Дніпровські однодомні 6, ЮСО 31.

Наступним етапом науково-дослідних робіт В. Г. Вировця стало створення нового покоління сортів з практично повною відсутністю канабіноїдних сполук, зокрема таких, як Глухівські 33, Глухівський 46, Глера, Гляна, Вікторія, Глесія...

Розробка у співавторстві експрес-методу якісної оцінки рослин на канабіноїдні сполуки в польових умовах до цвітіння дозволила значно прискорити гомозиготацію вихідного матеріалу. При цьому особисто В. Г. Вировець і колектив науковців з виконання цієї тематики чітко усвідомлювали, що у виробництві може знайти втілення сорт не лише з низьким вмістом тетрагідроканабінолу, але й з високою продуктивністю, чому також надавали велике значення. Канабіноїди — специфічні фенольні сполуки, які відіграють певну захисну функцію в конопель, і небезпека втрати імунітету рослинами завжди була на контролі науковця. У процесі багаторічної селекції вдалося не тільки знизити вміст канабіноїдів, підвищити продуктивність конопель, а й зберегти стійкість до пошкодження шкідниками і хворобами.

Таким чином, було вирішено важливу науково-технічну і соціальну проблему ліквідації психотропності конопель посівних (технічних). Розроблено наукові засади і методологію створення таких сортів на основі проведених вперше в світовій практиці фундаментальних і прикладних досліджень, спрямованих на встановлення генетичних, фізіологічних, біохімічних закономірностей накопичення і перетворення канабіноїдних сполук; розробки методів якісної і кількісної їх діагностики; обґрунтування методів селекції і збереження даної властивості в процесі вирощування. Створено і впроваджено у виробництво низку сортів безканабіноїдних високопродуктивних конопель. Вміст основної психотропної сполуки тетрагідроканабінолу вдалося зменшити з 0,8–2,0 % до 0,000 % (повної відсутності), тобто більше, ніж у тисячу разів, що підтверджено Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром Міністерства внутрішніх справ України та кількома закордонними лабораторіями.

Про світовий рівень роботи В. Г. Вировця та його колег свідчить включення сортів конопель ЮСО 31, ЮСО 14, Гляна, Золотоніські ЮСО 11, Золотоніські 15 та ін. до відповідних реєстрів країн Європейського Союзу (займають до 34 % посівних площ, залежно від країни), Російської Федерації (займають близько 52 % площ), США, Канади, Китайської Народної Республіки, Уругваю... Коноплі посівні практично виведені із переліку психот-

ропних (нарковмісних) рослин і розглядаються як звичайна польова культура. У світі радикально змінилося ставлення до них, у багатьох країнах знято заборону на вирощування, коноплярство збереглося як традиційна, важлива галузь, задовольняючи потреби людства у натуральних волокнах, цінній олії і енергетичній сировині.

Зазначені дослідження лягли в основу дисертації на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук «Создание высокопродуктивных сортов конопли, не обладающих наркотической активностью», яку ювіляр блискуче захистив в Інституті цукрових буряків УААН у 1992 р.

Подальша селекційна робота Вячеслава Гавриловича, перш за все, як селекціонера-практика була пов'язана з наданням новим сортам стабільності за ознакою однодомності згідно міжнародних вимог. Створені у співавторстві сучасні сорти — неперевершені за стійкістю до вищеплення чоловічих особин (плосконі однодомних конопель). Також професор В. Г. Вировець був одним із фундаторів Національної колекції конопель і керівником досліджень з генетичних ресурсів луб'яних культур.

За участі В. Г. Вировця встановлено і підтримуються міжнародні наукові зв'язки з вченими багатьох країн світу.

У 2000 р. йому присвоєно вчене звання професора за спеціальністю «селекція і насінництво». У 2006 р. В. Г. Вировець став лауреатом премії Української академії аграрних наук «За видатні досягнення в аграрній науці». Нагороджений численними медалями, відзнаками та почесними грамотами.

У інституті створив справжню наукову школу: під його керівництвом захищено 8 кандидатських дисертацій і 2 докторські. За період наукової діяльності професором опубліковано більше 230 наукових праць, у т. ч. у співавторстві монографію «Коноплі» (2011), одноосібно монографію «Селекція ненаркотической посевной конопли» (2015), отримано 16 авторських свідоцтв на сорти та 11 патентів на винаходи і корисні моделі. Тривалий час був членом редколегії закордонного періодичного журналу «Industrial Hemp», «Вісника Сумського національного аграрного університету. Серія «Агрономія і біологія», зараз редагує фаховий збірник наукових праць «Луб'яні та технічні культури». Є членом двох спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій в Інституті рослинництва ім. В. Я. Юр'є-

Вячеслав Гаєрилович Вировець (До 80-Річчя від дня народження)

ва НААН і Сумському національному аграрному університеті, періодично головою державної екзаменаційної комісії у провідних вишах України, протягом багатьох років читав лекції у Глухівському національному педагогічному університеті ім. О. Довженка, його знають також і як талановитого освітянина та громадського діяча.

Усе своє свідоме життя Вячеслав Гаврилович Вировець присвятив служінню науці, завжди залишаючись на пульсі світової прогресивної наукової думки. Його життєве кредо: «Життя — це наука, наука — це життя».

Щиро вітаємо високошанованого Вячеслава Гавриловича зі славним ювілеєм, зичимо довголіття, міцного здоров'я, сімейного затишку, оптимізму, залишатися мудрим наставником для своїх учнів і послідовників. Нехай Ваш професіоналізм і надалі примножує досягнення в царині селекційної науки. Любові Вам до життєвих миттєвостей, натхненних творчих злетів думок, молодечого запалу, різнобарвного літа в душі, квіточо-запашних серпанків, доленосних зустрічей, дороговказних зірок на небосхилі долі, безмежної любові й поваги від рідних друзів, колег... Бажаємо, щоб крилата фраза «На роботу йти з радістю, а повертатися з гордістю» неписаною істиною супроводжувала Вас!

*Президія Українського товариства
генетиків і селекціонерів
ім. М. І. Вавилова*

*Колектив Інституту луб'яних культур
НААН*